

Villeiðandi umhvørvis- og orkuupplýsing

Kári Thomsen

Í farnu viku eru gjórdar nýggju umhvørviskanningina av dálkingarnógðini av vakstrarhúsgassum, tó at bert koltvísurni, CO₂, verður drigið fram, og at annars lagt verður eftir tíðinda- og umhvørvisfólkum fyri at hesi við hagtalsvirlitum manipulera ella villeiða fólk um verunligu støðuna, at vit froyingar ikki dálka so sum Oljumálastýrið leggur upp til, og at tað ikki ber til at roknað dálkingarnógðina út fyri hvønn froying, tí skipaflotin er stórur og tí dregur talið upp í mun til onnur lond.

Hagtøl pr. íbúgva neyðugt

Jákup Egholm Hansen grundgevir í Sosialinum 30. november, at tað ikki ber til ella er rætt at rokna gass-nøgðir út pr. íbúgva, og als ikki tá talan er um skipaflotan, ið stendur fyri størsta partinum av dálkingini.

Um vakstrarhúsgassini bert verða roknað fyri alt landið, er klárt at vit ligga langt niðri á stiganum fyri mest dálkandi lond. Men við at nýta talið pr. íbúgva fæst ein mynd av samfelagsstøðuni og hvussu henda sær út tá umræður livistøðið, ella sagt annarleiðis: um orkunýtsluna til øll samfelagsins hjól, sum merkir skip, flutning, ravmagn og upphitan o.a. Grundgevingar um eitt lítið land við bert 45.000 sálum langt úti í miðan Atlantshavið, ið hevir alneyðigan tørv á at fiska/trola við ovur-stórari maskinorku, ikki má koma í ringt orð á aljóða pallinum, sum verandi millum mest dálkandi lond, kann ikki nýtast á nakran hátt, annað enn til at fjala útyvir veruleikan ella grugga málið.

Grundarlagið fyri samráðingum millum lond á t.d. fundinum í Johannesburg um fátakradomi og burðardyggja menning, gevur onga meining, um ikki samanbering verða gjórdar millum londini - og júst grundað á fólkatal. Vit hava ein av heimsins størstu nýtslu av olju og oljuúrdrátt uppá 98% av samlaðu orkunýtsluni, og er tað fyri alt landið og eisini fyri hvønn íbúgva.

Vakstrarhúsgassir og havdálking
Vakstrarhúsgassið, ið kemur fyri í størstu nøgd á 60% er koltvísurni CO₂, ið einamest stavar frá oljunýtslu. Koltvísurni hvørur t.d. av sær sjálvum, sum t.d. metangass, men verður upptikið av øllum plantum, hvønum og vætuni í lofthavinum. Skuldi ikki verði neyðugt at drigið fram lívgevandi fotosyntesuna, hana kenna flest øll.

Næst er metangass CH₄, ið m.a. er tvífalda síðan 1860'ini. Hetta gass er nógv- ar ferðir meira vandamikilið í vakstrarhúshøpi enn koltvísurni, og hugsast skal ikki bara um eins egna nalva/búk her í norúratlantshavinum, tá mesta dálkingin ikki hevur landamork, men er ein alheims trupulleiki.

súrni, og hvørur eftir góðum 12 árum.

Triðja evni er kovievni NO_x, ið er fleiri hundrað ferðir meira vandamikilið enn koltvísurni, og ganga heili 120 ár inn til evnið er horvið og brotið niður í náttúruni.

Vakstrarhúsfyrirbrigðið hevur tað óheppnu avleiðing at hitin á jørðini økst. Nøkur fá hitastig hava við sær, at veðurlagið broytist, og eru seinru ári fleiri tekin kring allan knøttin at so er. Broytingin kann hava við sær at hitin í sjónum økst, og at fiskurin tessvegna flytur longur norður ella á heilt aðrar leiðir. Aðrir fiskastovnar og fiskasløg kunnu koma á okkara leiðir, men er tað óvist, og annars sera tørført at gera frymlar ella forsognir um hvussu og hvørjar broytingar kunnu blíva. Men at broyting er á veg er eingin ivi um, og júst tað eiga vit at taka í størsta álvara.

Mótmæla vandamiklari dálking

Um kanning bleiv gjórd av oljudálking, radioaktivari dálking, kyksilvur ella PCB-dálking, gjórt upp pr. íbúgva millum heimsins lond, so høvdu froyingar ligið niðarliga á stiganum, og kundu vit tá - við góðari samvitsku - gjørt okkara til at mótmælt dálkingini, ið oyðileggur okkara føðingrundarlag, heilsuna hjá fólk og náttúruna.

Norðurlendsku náttúruverndarfølgini hava árligan felags fund, og víðgera m.a. dálkingina frá Sellafíeld, ið hevur staðið á í nógv ár. So at siga á hvørjum ári er mótmæli og áheitanarskriv sent ensku stjórnini, at steðga virkseminum á Sellafíeld, líkasum landsstýrið eisini hevur fingið áheitan at gera nakað við sakina.

Vit kunnu senda skriv til amerikonsku stjórnina og mótmæla at teir nýta nógv kol til ravmagns- og hitaframleiðslu, at teir ikki reinka nógv væl útlát, ið hava vi sær kyksilvur og PCB evni, og at teir eisini steingja nøkur av kjarnorkuverkunum. Eingin orsök er at teirra akfór nýta nógv meira orku og dálka 3-4 ferðir meira enn okkara akfór. Hvi ikki eisini mótmæla nýtslu av handilstöðum og her framleiðslu av nitrogen, kalsium og fosfori, ið krevur 1 liter av olju til eitt kilo av tóðum. Túsundtals fólk hava sítt livibreyð í hesum

vinnum, so hugsast skal ikki verandi lóggávu til ásetan av t.d. fráleika millum serstok náttúruøki og vindmylluøki. Talan kann verða um fráleikar á 1000 metrar og meira, og talan kann eisini vera um heilt av avvissa vindmylluuppsetan av sjónligari orsök, um serstok, vøkur náttúra ynskist órødd. Myllur siggjast væl í náttúruni og kunnu tykjust fremmandar - á okkara leiðum. Hugburður til vindmyllur kann ávirka upplivingina av slíkum, tó so at installatiónin er elligomul í nógvum londum. Í øðrum sambandi siggjast vindmyllur av heilt aðrari stødd og til annarleiðis endamáli, m.a. sum leikir hjá børnum ella orkuveiting á frítíðarbatum og seglskipum - ið eisini nýta vindin sum orkukeldu. Eyðsýnligu fyrimunirnar við nútíðar myllum mugu sigast at víga tungt, tá hugsað verður um sjónliga "dálking".

Umlegging til burðardyggja menning

Roknað verður ikki við at oljuríknur skipini steðga upp fyri enn prisurin á olju verður ov høgur og í hvussu so er, tá oljan er uppi. Hesum veruleika sleppa vit ikki uttanum at staðfesta, og nýðast vit tí at finna fram til hvat skal gerast so samfelagið ikki steðgar upp, men kann halda fram á tryggum støði fyri allar borgarar.

Eingin onnur gongd leið er uttanum tað burðardyggja, og er tí alt tos um realismu so vinnan ikki verður fyri bakasti, uttanumtos. Sum sagt áður gongur náttúran ikki við til millumloynsni, og er alt idnaðarfyrirtakssemið tí bundið á treytum náttúrunar.

Íslendingar fyrireika seg til kapping við aðrar fiskivinnutjóðir - tá oljan er vorðin ov kostnaðarmikil. Brennevni framleiða teir sjálvir, so vit kunnu allarleiðis innflyta hetta á sama hátt sum vit til tað tí eisini mugu keypa know-how og skipini haðani.

Burðardygg menning er sett ovast á dagskránnu hjá hesi og øðrum framkomnum tjóðum, meðan vit bert kunnu harmast at þúrt einki hendir hjá okkum.

Torvandi upplýsing

Jákup Egholm Hansen ger viðmerking til frágreiðingina "Vindmylluátlas fyri Føroyar", og sigur m.a., at lítið og einki verður sagt um vansar við vindorku.

Frágreiðingin er eitt fyrsta uppskot til landsplanskian til uppsetan av vindmyllum, og er drúg frágreiðing síða 19 og 20 um so gott sum allar treytir og vansar við vindmyllum. Jákup eigur ikki bert at skeita í innihalds-yvirlitið, men lesa frágreiðingina sum hon er, so sleppur hann undan at geva ósakligar og villeiðandi upplýsingar.

Náttúru- og lendisviðurskipti v.m. (Frá Vindmylluátlasinum síða 19 og 20)

Náttúru- og lendisviðurskipti hava ávirkan á, hvar vindmyllur kunnu setast upp. Er talan um øki, har náttúruviðurskiptini hava týðning vegna frítíðar- og rekreativ áhugamála, av vísindaligari, síðsøgligari ella fríðingarsøkk, ella vegna vernd av t.d. flytífugli ella serstokum fuglasløgum, eigur at mælast frá at seta vindmyllur upp. Onnur mál, ið hava týðning fyri val av økjum eru landbúnaður, búseting, innflýgingarleiðir og flogvallarøki, og øki har sjónvarps- útvarps- og samskiptisútbúnaður finnist.

Hugburður til vindmyllur

Ítøkiligar reglur eru ikki í verandi lóggávu til ásetan av t.d. fráleika millum serstok náttúruøki og vindmylluøki. Talan kann verða um fráleikar á 1000 metrar og meira, og talan kann eisini vera um heilt av avvissa vindmylluuppsetan av sjónligari orsök, um serstok, vøkur náttúra ynskist órødd. Myllur siggjast væl í náttúruni og kunnu tykjust fremmandar - á okkara leiðum. Hugburður til vindmyllur kann ávirka upplivingina av slíkum, tó so at installatiónin er elligomul í nógvum londum. Í øðrum sambandi siggjast vindmyllur av heilt aðrari stødd og til annarleiðis endamáli, m.a. sum leikir hjá børnum ella orkuveiting á frítíðarbatum og seglskipum - ið eisini nýta vindin sum orkukeldu. Eyðsýnligu fyrimunirnar við nútíðar myllum mugu sigast at víga tungt, tá hugsað verður um sjónliga "dálking".

Trygd og frástøður

Har landbúnaðaráhugamála hava týðning, t.d. gott dyrkilendi, har seyðagongur og rættir finnst ella onnur landbúnaðaráhugamál gera seg galdandi, har eiga vindmyllur ikki at setast upp. Vanliga verða vindmyllur ikki settar upp tætt við búsetingar og bygd øki. Í Danmark verður dentur lagdur á, at bygningar ikki skugga fyri myllunum ella geva óreglulig vindviðurskipti, og standa myllur tí oftast frítt fyri landslagnum og siggjast væl.

Sjálvt um dygdarkrøvnin til myllur eru sera høg, kann henda, at ein vongur ella partur av vongi brotnar. Á svenska granskingarstovninum fyri flogtøkni er roknað út, at alt eftir vindferð, snúningsferð, mylluhædd og luftmótstøðu, kann ein vongur í heilum líki verða tveittur upp til 150 metrar burtur og ísklumpar ella flakar, ið sita á veingjunum, upp til 200 metrar. Danir nýta eina minstu trygdarfrástøðu uppá 400 metrar til búseting, undantikið tá talan er um einstakt búpláss, bondagarðsbrúk o.l.

Ljóð- og onnur árin

Aðrar orsøkir til minstu frástøðu eru árin frá óljóði. Avgerandi fyri larmi ella óljóði eru veingjasnið og útsíðuvíðgerð, umfram veingjalongd og snúningsferð. Óljóð stavar partvis frá geari og generatori og partvis frá oddi og ysta parti av vønginum. Ikki bara ljóðstyrkir, men eisini ávísi frekvensurin kann hava týðning, tá mettt verður um ljóðárin. Ofta hava veingir hægri frekvens enn maskinútbúnaðurin, og tykist hesin meiri óheppin enn ein lágur frekvensur. Serstakt ljóð nevnis ínalfraljóð, ið hevur sera lág frekvens, ið kemur fyri, tá veingir fara fram við

myllutorinum. Nýggju veingjasniðini verða mettt at hava lítið og einki innalfraljóð, líkasum nýggjasta tøkni við "optispeed" móguleikanum, ið eisini minkar um ljóðstyrkju og órógv á radio- og teleskapan, um slík er í nánd. "Optispeed" finnst bert á myllum frá 850 KW og meira, og er snúningsferðin í miðal bert 26 um minuttin. Annað er interferens ella ljóð við sama frekvensi millum tvær ella fleiri myllur. Mátningar eru gjórdar, men eru ikki tøk (her) í lötuni.

Stórar vindmyllur verða í donsku umhvørvisverndarlógini skrásettar í kap.5, ið fevnr um serstakar og ikki vanligar installatiónir. Krøvnin til óljóð eru í mesta lagi 40 db í byggd øki og 45 db uttanfyri bygd øki. Roynndir vísa, at krøvnin kunnu líkast fyri smærri vindmylluparkir (3-6 myllur) við frástøðu á uml. 500 metrar.

Óheppin árin kunnu verða á radio- og telesamskiptinum, um mylla stendur ov tætt við sendara ella móttakara. Myllan kann skugga fyri signalum, um hon stendur millum sendara og móttakara, ella hon kann reflektera signal, um hon stendur á leiðini millum ein sendara og móttakara. Vanliga skal frástøðu annað ikki minni enn 1 kilometur millum vindmyllu og tele-samskiptisútbúnað.

Vindmyllur og ferðavinna

Vindorkumenningin hevur slitið barnaskógvarnar og er í stórum vøkstri um allan heim. Eingi skipaði viðurskipti og torvandi heildarplanlegging hevði við sær, at myllur stóðu spjaddar í landsløgnum, tilvildarlíga og uttan fyrilit. Bóndir og fólk, ið áttu jørð, ið lá væl fyri til vindorku, settu myllur upp og høvdu stóra úrtøku.

Jákup Egholm Hansen visir til kanning í Scotlandi, har 95% av spurdu ferðafólkunum søgdu seg vitja, tí tey ynskту reina og óspiltu náttúru. Um talan er um amerikumenntu ella fólk frá javnbjóðis londum verður ikki nevnt, men skiligt er, at hvørki skotar ella froyingar koma at lívbjarga sær av órørdari náttúru alleina.

Skotar hava tikið til eftirtekta at teir verða mettr at hava europeiska orkumiðdepilin innan vindorku, og hava tí sett gongd á útbýgingum on- sum offshore. Arbeitt verður ikki eftir fummum, sum vandi er fyri hjá okkum, men eftir miðvisari ætlan til burðardyggja orkuveiting eisini fyri størsta partin av Onglandi. Og ferðavinna og óspilt náttúra verður sjálvandi vird sum eitt tilfeingi og virði, ið er livsneyðugt fyri framtíðina.

Samsø við 100% vindorku

Sólskinsvingin Samsø, verður annars óført vitja av ferðafólki, ið vilja siggja oyna,

sum í 2007 verður 100% sjálvbjargin við ravmagnsorku framleidd úr vindi. 11 myllur settar upp á oynni nókta tørv og 10 myllur settar upp á kilometrar úti í Kattegat, geva væl afturat til flutningsendamál, har mesti partur fer í el-ríkin akfór. Fólkatalið er 4240 og hava tey longu spart 24 milliúnir um árið í orkuinnflutningi og 1,3 mill. litrar av olju. Dálkingin við koltvísurni, svávuli og kovievnum er burtur og hevur gjørt sítt til at minka um vakstrarhúsgassini.

Nútiðar orku- og ravmagnskipan

Jákup skjýtur upp at skal realistiskur orku- og umhvørvispolitikkur orðast, eiga myndugleikaumboð, skipaflotaumboð, ferðavinnufólk, umhvørvisfelagsskapir SEV og aðrir bólkur at verða tiknar við uppá ráð. At hetta skal verða einasti og rætti máttin, skal og ikki taka dagar ímillum, men greitt er, at ávisar fortreytir mugu verða avgreiddar frá politiskari síðu, tá talan annars verður um eina holmgöngu uttan at nýtiligt úrslit spyrst burturúr.

Eitt av mest týðingarmiklu málunum er, at politiski myndugleikin hevur allan máls- og avgerðarrætt viðvíkjandi orku- og umhvørvismálum. Einkarrætturin hjá SEV má tí avtakast og nýggj skipan gerast har aðrir lokalar stór- og smáframleiðarar hava atgongd til netið, ið annað felag umsitur og rekur. Eftirlit og innkrevjing v.m. eigur somuleiðis at verða lagt út á onnur feløg. Lógargrundarlagið má verða gjørt áðrenn arbeiðsbólkur verður settur umboðandi om-anfyri nevndu, samt kommunur, privat, flutningsvinnu, fiskivinnu og annan idnað. Forleiki er annars ikki í landinum at fremja slíka uppgávu á professionella hátt, og nýtt landsstýri verður eisini neyðugt, um komast skal víðari á burðardyggja leið.

Ósakligur tíðindaflutningur

At leggja eftir tíðindafólkum, einamest á SVF, og harta ella átala teirra journalistararbeiðshátt við syndbukka-syndrominum mótmægis tí "sakliga" upplýsingin, avdúkkar veikleikar í egnu sök og tørvandi virðing fyri tíðindastovnum og teirra rætti at bera óheftan tíðindaflutning.

Í Fregnum í farnu viku er grein, ið Arnstein Niclasen stendur fyri, og er har sami ósakligi tendensur frá byrjan til enda, og fær ein tí ikki hug at gera viðmerkingar til slíka skrivning.

Dømi um roynd politisk at ávirka SVF- tíðindaflutning hava vit fekt dømi um, ið ikki skal nevnt her, men ítalski stjórnarleiðarin og mafia-vinurin Berlusconi hava nútíðar met hesum viðvíkjandi.